

Retorik
Södertörns högskola
VT 2005
C-Uppsats

MINA SVAR ÄR VÄLDIGT LIKA BOKENS

En undersökning av studenters försvarsstrategier

Författare: Elisabeth Carling
Handledare: Anders Ullholm

Titeln "Mina svar är väldigt lika bokens" är en del av ett yttrande i ärende med diarienummer 50/44/2004. Fullständig ordalydelse i meningen är: "Jag erkänner att nästan alla mina svar är väldigt lika bokens."

Sammanfattning

Syftet med min uppsats har varit att försöka belysa vilka försvarsstrategier studenter använder sig av under en disciplinutredning, samt om dessa strategier är framgångsrika eller ej i att uppnå sitt syfte. I upptakten till mitt arbete trodde jag att jag skulle få fram analysresultat som visade på argumentation som hänvisade till ett eget lågt etos. Min hypotes var också att studenternas försvar skulle vara patostyngda. Efter att ha genomfört dokumentstudier av 18 disciplinärenden på Södertörns högskola tycks dock denna hypotes inte stämma. Verkligheten var inte så kategorisk och ”genomskinlig” som jag ville tro. Den retoriska situation ett disciplinärende bjuder verkar däremot se ut så som jag trodde; utredningen studenterna ställs inför är en tämligen stressande situation. Studenternas främsta budskap är att de är oskyldiga, och syftet med deras försvar är oftast att undgå avstängning.

Anmärkningsvärt i studenternas försvar är att det är få studenter som utnyttjar de möjligheter de ges att med egna ord försvara sig. En students närvaro vid disciplinnämndens möte visade sig dock inte vara någon garanti för att undgå straff då samtliga av de fyra studenter som deltagit vid sammanträdet har avstängts. Av de studenter som har valt att yttra sig skriftligt till nämnden är det endast två av åtta som har friats. Detta torde indikera att det snarare är studenternas argument som ligger till grund för friande eller fällande dom, snarare än när och på vilket sätt detta sker. I de fall som lämnats utan vidare åtgärd har studenterna främst angett andra personer som direkt eller indirekt orsak till det som skett. Bland de studenter som funnits skyldiga till försök att vilseleda vid bedömning av studieprestation har försvarsstrategierna främst baserat sig på särskilda/förmildrande omständigheter eller ett sedan tidigare gott etos. Jag har i min analys dragit slutsatsen att det är frånvaron av rimliga och trovärdiga logosargument som har fällt avgörandet. Till skillnad från de som har friats, har ingen av de fällda studenterna kunnat uppvisa sådant logos att nämnden ansett det antingen bevisat att omständigheterna har varit sådana att studenten inte kan anses bära skuld, eller att bevisningen mot studenten inte är hållbar och att studenten därför inte kan dömas skyldig.

Sammanfattningsvis kan jag då säga följande: det tycks finnas vissa försvarsstrategier som är mer framträdande än andra, men att den framgång studenten eventuellt har i fallet snarare beror på logosargument med faktisk bevisföring än på argument baserade på etos och patos.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
Inledning	2
Problem/syfte	3
Teoretisk referensram	3
<i>Argument</i>	4
Etos	4
Logos	5
Patos	5
<i>Förvarsstrategier</i>	6
<i>Förhandlingsstil</i>	8
<i>Retorisk analys</i>	9
Metod	11
<i>Kort presentation av Hellspongs modell av retorisk analys</i>	12
Retorisk situation	12
Retoriska resurser	12
Retorisk process	12
Retorisk värdering	13
<i>Material</i>	13
Avgränsning	14
Bakgrund	15
Resultat	17
<i>Den retoriska situationen</i>	17
<i>Retoriska resurser och retorisk process</i>	18
Etos	18
Logos	20
Patos	21
<i>Hård eller mjuk stil</i>	22
<i>Förvarsstrategier</i>	23
Ebba Janssons kategorier	23
Johannessons strategier	23
<i>Retorisk värdering</i>	25
Diskussion	26
Slutsats	27
Litteraturförteckning	28
Övriga källor	28
Materialförteckning	29

Inledning

Som färdigbakad student kommer jag att ha studielån på ungefär 250.000 kronor – en kvarts miljon. En summa som förhoppningsvis innebär att jag har tillägnat mig en rejäl mängd kunskap. Att låna pengar till studier är för mig ett kvitto på engagemang och en vilja att lära. Med den tanken i bakhuvudet kan jag då inte låta bli att fundera över de studenter som de facto fuskar för att fullfölja sina studier. Hur försvarar dessa studenter sina handlingar? Har de några tydliga strategier i sitt försvar? Fungerar de i så fall?

De senaste åren har vi vid ett flertal tillfällen kunnat följa rapporteringen i media över det alltmer ökande fusket inom den svenska högskolevärlden.¹ Denna nyhetsrapportering har till största delen sammanfallit med den sammanställning av högskolornas disciplinärenden som Högskoleverket ger ut årligen.² Att studenter plagierar från Internet, kurslitteratur och annat publicerat material för att vilseleda i bedömningen av studieresultat är något som högskolorna runt om i landet blir alltmer medvetna om. En medvetenhet som lett till att många högskolor installerar IT-system som jämför studenternas inlämnade arbeten mot texter på Internet.³ Detta med förhoppning om att de ska lyckas fånga de fula fiskarna i nätet.

Att studenter använder otillåtna medel för att uppnå bättre resultat, eller resultat över huvud taget, är kanske inte så konstigt. I alla tider har det väl funnits personer som försökt ta genvägar på olika sätt. En student som misstänks ha tagit en otillåten genväg anmäls av läraren, och i många av fallen startar högskolan en disciplinutredning. En utredning som i mångt och mycket påminner om en domstolsförhandling. Jag måste erkänna att jag är nyfiken på vad studenterna säger till sitt försvar när de hamnar i en disciplinutredning. Finns det några tydliga försvarsstrategier som går att utläsa ur studenternas yttranden och samtal med disciplinhandläggarna? Är några av dessa försvarsstrategier i sådana fall mer framgångsrika än andra? Det är således dessa studenters försvarsstrategier som är föremålet för min nyfikenhet i denna uppsats.

¹ Dagens Nyheter 2003-06-17; EXPRESSEN.SE/TT 2004-06-08; Lundberg, J. 2003-01-09; STOCKHOM TT 2004-06-08; Tenfält, T. 2003-06-17; Tralau, J. 2003-06-27 [Elektroniska]

² Högskoleverket 2004 [Elektronisk]

³ Tenfält, T. 2003-06-17 [Elektronisk]

Problem/syfte

Syftet med denna uppsats är att försöka besvara de två frågorna:

- *Vilka försvarsstrategier använder sig studenter som anklagas för fusk av under en disciplinutredning?*
- *Finns det några tydliga tendenser som visar att vissa av dessa försvarsstrategier är mer framgångsrika än andra?*

För att uppnå detta syfte ska jag analysera 18 disciplinärenden på Södertörns högskola, och genom detta försöka besvara bland annat följande delfrågor:

- vilken typ av argument framläggs, med utgångspunkt i etos-logos-patos?
- på vilket sätt byggs de olika argumenten etos-logos-patos upp?
- vilka topoi (teman, ämnen) är mest framträdande i studenternas yttranden?
- på vilket sätt har studenten valt att framlägga sitt försvar; i samtal med handläggare, skriftligt yttrande till nämnden eller muntligt yttrande inför nämnden?
- använder sig studenterna av en hård eller mjuk förhandlingsstil?
- finns det någon/några tydligt dominerande försvarsstrategi/strategier?

Teoretisk referensram

I en förhandlingssituation finns det olika strategier att ta till för att arbeta mot ett önskat utfall. Men för att lyckas med en förhandling och vald strategi finns det också många faktorer som spelar in, allt från yttre omständigheter till personligheten hos de som förhandlar. Jag ska i detta avsnitt definiera ett flertal av de begrepp som förekommer i mitt arbete och som spelar in i de försvarsstrategier som förekommer i studenternas yttranden. För att lyckas med respektive strategi är det viktigt att studenterna inte bara använder sig av de typer av argument som bäst lämpar sig för den valda strategin, utan att de även tar hänsyn till faktorer som ingår i det som kallas den *retoriska situationen*. Detta begrepp beskrivs längre fram i det här avsnittet. Genom att göra en retorisk analys av studenternas yttranden och bryta ut nedan definierade begrepp, hoppas jag få en relativt preciserad bild av respektive försvarsstrategi.

Argument

Etos, logos och patos är tre talarorienterade egenskaper som vi alla använder oss av, mer eller mindre medvetet, i större eller mindre utsträckning. Dessa tre egenskaper fungerar även som argument när vi vill övertyga en åhörare och är väl kända retoriska begrepp. Den grekiske filosofen Aristoteles (384-322 f Kr) lär ha sagt att retorikens kärna är konsten att i varje enskilt fall finna lämpliga medel för att övertyga.⁴ Bland dessa medel återfinns vi de talarorienterade egenskaperna. I ”The art of rhetoric”, Aristoteles lärobok i retorik översatt till engelska, säger Aristoteles följande om etos, logos och patos:

”Now the proofs furnished by the speech are of three kinds. The first depends upon the moral character of the speaker, the second upon putting the hearer into a certain frame of mind, the third upon the speech itself, in so far as it proves or seems to prove.”⁵

Den definition jag gör nedan av dessa begrepp bygger i huvudsak på de beskrivningar som ges i ”Konsten att tala, handbok i praktisk retorik”⁶ av Lennart Hellspong, professor i retorik vid Södertörns högskola samt ”Retorik eller konsten att övertyga”⁷ av Kurt Johannesson, professor emeritus i retorik, Uppsala universitet.

Etos

Etos står för *talarens karaktär*. För att lyckas med sitt syfte gäller det för en talare att väcka förtroende hos lyssnaren, att visa trovärdighet och goda avsikter genom att visa upp ett bra etos. ”/.../moral character, so to say, constitutes the most effective means of proof.”⁸ Detta kan göras på olika sätt; att hänvisa till sig själv i egenskap av mamma till tre, kan skapa ett starkt etos i ämnet barnuppfostran, eller som skadefri bilförare sedan 30 år när det är trafikfrågor som står på dagordningen. En talare kan också gagna sitt etos genom att göra vissa (ofördelaktiga) medgivanden. Detta stärker etos genom uppvisandet av ärlighet som talare. När det gäller etos är också talarens uppförande viktigt; personliga påhopp, så kallade fallacier, samt svordomar och anstötligt uppträdande är samtliga exempel på sådant som kan sänka en talares etos. Min teori är

⁴ Hellspong, L. 2001, s. 20

⁵ Aristoteles (384-322 f.Kr.), 2000 s. 17

⁶ Hellspong, L. 2001

⁷ Johannesson, K. 2002

⁸ Aristoteles (384-322 f.Kr.), 2000 s. 17

att många av studenterna i dessa disciplinärenden använder sig av en ”omvänd etosargumentation”, det vill säga visar upp ett lågt etos. Med detta menar jag då att studenterna som bidragande orsak till eventuellt fusk, uppger argument såsom ”jag hinner inte ta till mig all litteratur”, ”jag har svårt att hänga med”, ”svårt att förstå ”och så vidare.

Logos

Logos står för *förnuft, fakta* – det talade ordet – och är den grekiska termen för argumentation. I den engelska översättningen av Aristoteles ”Retorik” kan man läsa följande:

”Lastly, persuasion is produced by the speech itself, when we establish the true or apparently true from the means of persuasion applicable to each individual subject.”⁹

Logos är intellektets övertygande; att framföra sin sak med en klar och logisk struktur, att visa på relevanta fakta och att ha klara argument är något som hör till logos. Med hjälp av logos kan du även stärka ditt etos, till exempel genom att visa att du är påläst i ämnet. Jag kan tänka mig att logosargument främst förekommer i form av fysisk bevisning i studenternas yttranden, det vill säga argument som stöder sig på dokument, korrespondens eller annan form av påtaglig bevisning.

Patos

Patos skulle kanske av många ses som motsatsen till logos. Många gånger ser vi ofta logik och fakta som separerade från våra känslor, därav detta ”motsatsförhållande”. Detta är en dikotomi som i sig skulle kunna vara ett uppsatsämne och därför går jag inte djupare in på det i denna uppsats. Jag nöjer mig med att säga att det ena inte behöver utesluta det andra. När du som talare använder dig av patosargument så arbetar du med de *känslor* som stämmer överens med ditt budskap snarare än med logik och fakta. Som talare vill du hos lyssnarna väcka vissa känslor för din sak:

”The orator persuades by means of his hearers, when they are roused to emotion by his speech; for the judgements we deliver are not the same when we are influenced by joy or sorrow, love or hate/...”¹⁰

⁹ Aristoteles (384-322 f.Kr.), 2000 s. 17

¹⁰ Aristoteles (384-322 f.Kr.), 2000 s. 17

Detta kan du göra genom att hänvisa till dina egna känslor och ditt engagemang, men också genom att på ett trovärdigt sätt återge ett skeende som väl illustrerar eller målar upp en bakgrundsbild till ditt budskap. Min hypotes är att patosargumenten är framträdande argument i studenternas försvar, och att logosargumenten är relativt få i förhållande till etos- och patosargumenten.

För att sammanfatta de tre begreppen logos, etos och patos vill jag åter citera Kurt Johannesson:

”Sammanfattningsvis finns det alltså tre medel inom den klassiska retoriken för att övertyga en ointresserad, avog, misstänksam eller direkt fientlig publik: genom väl valda argument (*logos*); genom den karaktär eller personlighet talaren framvisar (*ethos*); samt genom de känslor som han lyckas väcka hos åhörarna (*pathos*)”¹¹.

Jag skulle också vilja tillägga följande; de tre begreppen (argumenttyperna) etos, logos och patos fungerar bäst som en treenighet. Ofta förklaras dessa med hjälp av en metafor, en trebent pall. Om den trebenta pallen skulle förlora ett ben kan den fortfarande stå upp, men den tål ingen större påfrestning utan riskerar att rasa vid minsta beröring. På detta sätt hjälps de tre argumenttyperna åt att hålla uppe talet – precis som benen håller uppe den som sitter på pallen.

Försvarsstrategier

Att som student försvara sig inför disciplinnämnden kan vara en svår uppgift då det finns många faktorer att ta hänsyn till. Kurt Johannesson tar upp detta i ”Retorik eller konsten att övertyga” och enligt honom lär Quintilianus ha skrivit att det inte är lätt att vara försvarsadvokat. En sådan bör, vad jag förstår, ha många strängar på sin lyra. Försvarsadvokaten ska kunna urskulda den anklagade, ifrågasätta kompetensen hos olika personer, avleda eller förmildra en anklagelse, bestyrka såväl som förneka fakta och så vidare. Således finns det många olika försvarsstrategier som försvarsadvokaten bör behärska.

¹¹ Johannesson, K. 2002 s. 19

När det gäller studenternas försvarsstrategier menar disciplinhandläggare Ebba Jansson på Södertörns högskola att hon grovt sett tycker sig se tre kategorier; ”de som erkänner att de tog en chansning, de som ’inte förstår någonting’ samt de som blir arga,” vilka Jansson uppfattar som studenter som satt detta i system och mest blir arga för att de blivit upptäckta.¹²

De disciplinärenden som utgör min korpus kan i mångt och mycket liknas vid förfarandet i en domstolsförhandling. De försvarsstrategier som förekommer i dagens domstolar kan härledas ända till antiken. Under antiken var det inte ovanligt att de som lärde ut retorik även tog i uppdrag att skriva försvarstal åt de åtalade. Ibland trädde de till och med in i domstolsförhandlingarna i den åtalades ställe. Detta gjorde att de retoriska färdigheterna kom att spela en stor roll i domstolsförfarandet.¹³ Därför vill jag gå tillbaka till antiken och den tidens domstolar för att kort definiera vissa försvarsstrategier och nämna dem vid de latinska begrepp de gavs då det begav sig. I den, genom tiderna, väl använda läroboken ”Romersk retorik, Till Herennius” säger den okände författaren:

”Våra förhoppningar om att avgå som segrare, liksom övertygandets själva teknik, är helt och hållet grundade i momenten bevisning och motbevisning, ty när vi har framlagt vad som stöder vår sak och vederlagt invändningarna, då har vi tvivelsutan fullgjort vår uppgift som talare.”¹⁴

Författaren beskriver sedan de olika frågeställningar som finns att ta i beaktande utifrån bevisning och motbevisning. Dessa frågeställningar/försvarsstrategier presenteras även av Johannesson¹⁵ (varför jag hädanefter kommer att kalla dem ”Johannessons strategier”) och min tolkning lyder som följer:

1. Osannolik anklagelse – status coniecturae: *var det verkligen den anklagade som begick denna handling? Här hänvisas med fördel till obefintlig eller svag bevisning.*
2. Definitionsfråga – status finitionis: *att bestrida att handlingen i fråga definieras som en brottslig handling.*

¹² E-postväxling 2005-05-09

¹³ Johannesson, K. 2002 s. 38

¹⁴ Romersk retorik, Till Herennius, 1994 s. 25

¹⁵ Johannesson, K. 2002 s. 39 f.

3. Särskilda omständigheter – status qualitatis, alternativt status translationis: *att åberopa särskilda omständigheter eller särskilda egenskaper hos gärningsmannen. I det senare exemplet försöker man överföra skulden till någon annan eller till yttre omständigheter.*
4. Jämförelse – comparatio: *att jämföra det eventuella brottet mot ett större brott, och på detta sätt ”förminska” det misstänkta brottet.*
5. Återförande av brott – relatio criminis: *att hävda att målsäganden, offret, bär skulden på grund av att denne själv förorsakat handlingen.*
6. Avlägsna brottet från den åtalade – remotio criminis: *att hänvisa till en tredje person som anses ha eggat eller tvingat den åtalade att utföra handlingen.*
7. Medge brottet – purgatio: *ett försök att rentvå den åtalade genom att medge brottet men samtidigt ange förmildrande omständigheter såsom okunnighet, ungdom eller oerfarenhet.*
8. Avbön – deprecatio: *att medge brottet men samtidigt anföra ett fläckfritt förflutet, eventuellt lidande den åtalade fått utstå under rättegången, god familj et cetera. Min tolkning av denna strategi inrymmer även goda personliga egenskaper.*

Ovanstående åtta strategier har alla olika inriktning inom försvaret, och de kräver därför olika typer av argumentation. De argument som används i en förhandling är alla ämnade att stötta den strategi man har valt att använda sig av: ”Av de fem moment som talaren måste behärska är konsten att finna argument det viktigaste och svåraste.”¹⁶ Därför är argumenttyperna, de *retoriska resurserna*, etos, logos och patos starkt knutna till ovanstående strategier. Genom att göra en analys av de retoriska resurser studenterna ger prov på, kan jag också få en fingervisning om vilken/vilka strategier som främst förekommer i var och ens förhandling.

Förhandlingsstil

Enligt författarna till ”Vägen till Ja: en nyckel till framgångsrika förhandlingar”, Roger Fisher, William Ury och Bruce Patton är förhandlingen en tvåvägskommunikation där parterna vill försöka nå en överenskommelse. Författarna nämner inte explicit olika retoriska strategier som kan tillämpas för att uppnå önskat resultat, men de menar att parterna i en förhandling ofta väljer en av två ”förhandlingsstilar” i sin kommunikation

¹⁶ Romersk retorik, Till Herennius, 1994 s.36

– hård respektive mjuk.¹⁷ Enligt författarna innebär den hårda stilen att parten/parterna inte ger vika från de ståndpunkter man intagit innan förhandlingen inletts. Detta leder ofta till att förhandlingspositionerna låser sig, inte sällan på grund av detaljfrågor, och båda parter går från en förhandling som hamnat i ett omöjligt läge. Författarna säger själva: ”Ju mer du klargör din ståndpunkt och försvarar den mot attacker, desto mer binder du dig vid den.”¹⁸ I den mjuka förhandlingen ger parten/parterna efter på punkt efter punkt i ett försök att vara tillmötesgående – med ett resultat som ofta är långt från det önskade. I sin vilja att undvika konfrontation, siktar man ofta förbi målet:

”/.../ i varje förhandling där man främst tar sikte på relationerna är risken stor att förhandlingsresultatet blir mindre tillfredsställande än det kunde ha varit.”¹⁹

De åtta försvarsstrategier som jag har beskrivit tidigare skulle, lite grovt, kunna delas upp enligt följande; den övre delen av listan hör till en hårdare förhandlingsstil, medan den nedre halvan snarare hör till den mjuka förhandlingsstilen.

Retorisk analys

Ovanstående begrepp är samtliga viktiga för mitt analysarbete, och för att få en bild av på vilket sätt och i vilken utsträckning detta förekommer i studenternas yttranden kommer jag att analysera min korpus utifrån den metod som presenteras av Lennart Hellspong i ”Metoder för brukstextanalys” kapitel 12: ”Retorisk analys.”²⁰ I kapitlets inledning beskriver han den retoriska analysen enligt följande: ”I en retorisk analys sätter du en text i samband med en talare, en situation och en publik.”²¹

I detta avsnitts inledning skrev jag: ”för att lyckas med en förhandling och vald strategi finns det också många faktorer som spelar in, allt från yttre omständigheter till den förhandlandes personlighet”²². Detta är något som Hellspongs modell kan hjälpa mig att titta på i min analys. Jag nämnde också uttrycket ”retorisk situation” i samma inledning, och det är med detta uttryck jag inleder min begreppsdefinition av de olika delarna i modellen för retorisk analys:

¹⁷ Fisher, Ury & Patton 2003 s. 6

¹⁸ Fisher, Ury & Patton 2003, s. 12

¹⁹ Fisher, Ury & Patton 2003, s. 17

²⁰ Hellspong, L. 2001 s. 99-106

²¹ Hellspong, L. 2001 s. 99

²² s.3, denna uppsats.

När vi kommunicerar i såväl tal som skrift finns det ett yttre sammanhang, en situation, som vi bör ta hänsyn till; var jag befinner mig, vilka som ska lyssna, vad de har för syn på mig sedan tidigare, vad de vet om ämnet och så vidare. Detta kallas *retorisk situation*. Att analysera den retoriska situationen är det första steget i Hellspongs modell. Nästa steg utgörs av en analys av talarens (studentens) *retoriska resurser* – *de medel talaren använder sig av för att övertyga*, det vill säga de argument som läggs fram. Således är det i detta steg som etos, patos och logos analyseras. Det tredje analyssteget i modellen undersöker talarens *retoriska processer*; *hur talaren har utnyttjat de retoriska resurserna för att uppnå sitt syfte*. Det är också under detta steg i analysmodellen som jag undersöker studenternas förhandlingsstil (hård/mjuk) samt försöker kategorisera deras yttranden utifrån de åtta försvarsstrategierna. Vidare utgör *retorisk värdering* modellens fjärde och sista steg. Detta steg är vad det heter, *en värdering av studentens försvarsstrategi*. Här kan jag som analytiker försöka avgöra om den valda strategin och alla dess beståndsdelar verkar ha fyllt sitt syfte.

I den korta presentationen ovan kan det framstå som om detta är en enkel analysmodell. Men så är inte fallet, vart och ett av de fyra stegen kan innebära risk för feltolkningar och därmed felaktiga slutsatser. De antaganden jag gör utifrån mina analyser av exempelvis etos, logos och patos kan vara väl trovärdiga, men jag kan inte med säkerhet veta vad studentens avsikt var med valda argument. Det största problemet i detta sammanhang är utan tvekan mitt material och det faktum att jag inte har haft möjlighet att tala med de berörda studenterna eller med samtliga ledamöter i disciplinnämnden. Dessa problem tar jag upp längre fram i diskussionsavsnittet.

Metod

Jag har valt att göra en fallstudie, där jag har analyserat 18 disciplinärenden från Södertörns högskola som alla ägde rum under 2004. För att få en förståelse för den retoriska situationen och en inblick i ett disciplinärendes arbetsgång valde jag att samtala med Ebba Jansson, disciplinhandläggare på Södertörns högskola.²³ Jag har även ställt frågor till henne via e-post. Såväl samtal som e-postväxling ägde dock rum först efter att jag hade gjort en inledande analys av det material jag hade att tillgå.

Anledningen till denna arbetsgång var att jag ville vara så objektiv som möjligt i min analys av studenternas yttrande. Då jag inte har haft möjlighet att delta under de förhandlingstillfällen som har ägt rum baserar jag min analys av studenternas yttrande helt på dokumentstudier av de anteckningar, protokoll och skrivelser som finns diarieförda under respektive ärendenummer. I analysen av min korpus har jag, grovt beskrivet, försökt att utröna vilken typ av argument som förekommer från studenternas sida utifrån indelningen etos, logos och patos och därefter försökt härleda dessa argument till de åtta olika försvarsstrategier som presenteras i teoriavsnittet för att avslutningsvis göra en värdering av studenternas valda strategier.

Som grund i mitt arbete har jag tagit avstamp i den modell av retorisk analys som presenteras i "Metoder för brukstextanalys".²⁴ Jag har i den mån det varit möjligt, baserat analyserna av vart och ett av ärendena på samma frågor, en form av standardiserat "frågeprotokoll". Detta har varit ett medvetet val för att i möjligaste mån undvika godtyckliga tolkningar av studenternas yttranden. En del av de frågor som finns uppställda under "retorisk situation" i Hellspongs modell har även fått fungera som inspiration och underlag för den e-postväxling och det samtal jag har haft med Ebba Jansson. De analysresultat jag fick fram utifrån Hellspongs modell utgjorde sedan underlaget för den tolkning av försvarsstrategier jag gjorde. Denna tolkning baserade sig på samtliga fyra steg i Hellspongs analysmodell i kombination med analysen av mjuk respektive hård förhandlingsstil.

²³ Ebba Jansson, disciplinhandläggare Södertörns högskola, E-postväxling och samtal 2005-05-09

²⁴ Hellspong, L. 2001

Kort presentation av Hellspongs modell av retorisk analys

Syftet med en retorisk analys är enligt Hellspong att: ”undersöka hur någon gör för att påverka och övertyga med hjälp av ett tal eller en text.”²⁵ Denna modell är uppdelad i fyra steg, *retorisk situation*, *retoriska resurser*, *retorisk process* samt *retorisk värdering*.

Retorisk situation

I det första steget ställer Hellspong upp en rad frågor som ska hjälpa analytikern att ta reda på hur och i vilket sammanhang en text eller ett tal ska verka samt vad syftet är. Min hypotes i detta fall är att studenternas syfte är att, om inte bli friade från misstanke om fusk, så i alla fall att undgå/lindra ett eventuellt straff. *Denna analysdel har jag, som analytiker, gjort för att få en bättre förståelse för hela processen, studenternas syften och en bild av vilken situation studenterna befinner sig i när de gör sitt yttrande.*

Retoriska resurser

Det andra steget är ämnat att ta reda på vilka *medel*, *retoriska resurser*, sändaren har för att övertyga – vilka argument sändaren använder sig av i det aktuella fallet. Detta innebär att jag har gjort en analys av förekomsten av etos-, logos- och patosargument utifrån vissa av de frågor Hellspong presenterar. Som jag nämnde i teoriavsnittet, under definitionen av försvarsstrategier, har samtliga strategier olika inriktning inom försvaret, och de kräver därför olika typer av argumentation. Etos-, logos- och patosargument är därför mer eller mindre användbara till vald strategi. *Syftet med denna analysdel har varit att försöka få en mer konkret fingervisning än magkänslan, av vilken strategi som är mest framträdande i var och ens yttrande.*

Retorisk process

I det tredje steget, *retorisk process*, ställs frågor som kan leda den som analyserar i arbetet att utröna hur sändaren har utnyttjat sina retoriska resurser för att skapa en persuasiv (övertygande) text. I detta steg har jag således undersökt *hur de retoriska resurserna har utnyttjats av studenten för att bäst uppnå syftet* (se min hypotes om syfte under ”retorisk situation”). Det är också i detta steg, med steg ett och två i ryggen, som jag har haft stor nytta av Ury, Fischer och Pattons²⁶ beskrivning av hård respektive mjuk

²⁵ Hellspong, L. 2001 s. 100

²⁶ Fisher, Ury & Patton 2003

förhandlingsstil i kombination med den toposanalys²⁷ som ingår i detta tredje steg i modellen (topos: ämne, tema). Denna analys gjorde jag genom att titta efter ord eller uttryck som framstod som nyckelord i studenternas yttranden. Genom att analysera vilka topoi som förekommer, i kombination med de tidigare stegen, fick jag en bättre bild av vilken försvarsstrategi var och en har valt för sina yttranden.

Retorisk värdering

Sist, men inte minst, har jag arbetat med Hellspongs fjärde steg; *den retoriska värderingen*. Detta steg innebär precis det man kan anta; en värdering av studentens valda försvarsstrategi. *I detta steg har jag tittat på hur väl studentens användande av retoriska resurser har svarat mot de krav den retoriska situationen har ställt upp*. Har studenterna fått det resultat de har önskat, har deras yttrande uppnått syftet? I detta steg har jag med andra ord, utifrån en sammanfattning av de tidigare analysfynden och med en koppling till de åtta försvarsstrategierna, tittat på om studenten friats, eller undkommit/lindrat eventuellt straff med hjälp av sitt försvar.

Material

Det material jag har analyserat i denna uppsats är handlingar från 18 disciplinärenden på Södertörns högskola, samtliga diarieförda under år 2004.²⁸ Detta år handlades totalt 43 ärenden,²⁹ av vilka jag har valt de 18 ärenden som tar upp *misstanke om fusk gällande plagiering vid hemtentamen och uppsatsskrivande*. Misstankarna om plagiat har gällt såväl texter från Internet som annat tidigare publicerat material. Jag har dock inte tagit med ärenden där misstankarna endast har avsett plagiat från andra studiekamrater. De valda utredningarna har resulterat i följande åtgärder:

Avstängning i en månad: 2 ärenden

Avstängning i tre månader: 8 ärenden

Avstängning i fyra månader: 2 ärenden

Ingen åtgärd: 6 ärenden

²⁷ Hellspong, L. 2001 s. 103:16

²⁸ Materialet preciseras på s. 25, denna uppsats.

²⁹ Södertörns högskola, Praxissamling Dnr: 159/44/2002

Anledningen till att jag har valt att analysera just denna kategori av disciplinärenden (misstanke om fusk gällande plagiering vid hemtentamen och uppsatsskrivande) är att detta är den största (och för mig den då intressantaste) gruppen disciplinärenden i hela landet.³⁰

I mitt samtal med Ebba Jansson framkom inte bara sådant som hade med studenternas försvarsstrategier att göra, utan även en del förtydliganden gällande materialet: Under ett disciplinärende har handläggaren ett inledande samtal med berörd student, varefter handläggaren gör sammanfattande anteckningar av samtalet som (oftast) kontrolleras och godkänns av studenten. Sammanfattningarna utgår, förvisso, från studentens yttranden, men är dock författade av handläggaren.³¹ I vårt samtal framkom att Jansson alltid har i åtanke att det är en offentlig handling hon skriver, och därmed tänker över sina formuleringar och utlämnande av detaljer. Med Janssons egna ord: ”Idag är studenten bara en student, om tio år kan det vara en offentlig person.”³² Ebba Jansson medgav också att hon troligtvis författar sammanfattningarna på ett likvärdigt sätt, gång efter annan. Detta tror jag kan ha gett effekter för min analys, vilket jag återkommer till i mitt diskussionsavsnitt.

Avgränsning

Det material som jag har haft som underlag för denna fallstudie är kopior av valda delar av disciplinärendena. Jag har medvetet valt bort alla de dokument som hör till det material som anmälningarna avser, det vill säga hemtentor och uppsatser med lärarnas markeringar av vad som är plagierat, samt de dokument studenterna misstänkts ha plagierat från. Anledningen till detta är att undersökningen på intet sätt handlar om frågor som moral och etik. Huruvida jag anser studenten skyldig eller ej, är för undersökningen helt irrelevant. Därför har jag, genom att inte ta del av nämnda material, försökt försäkra mig om att inte kunna fälla några moraliska omdömen och därmed inte påverkas av sådana.

³⁰ Högskoleverket 2004 [Elektronisk]

³¹ Ebba Jansson, disciplinhandläggare Södertörns högskola, samtal 2005-05-09

³² Ebba Jansson, disciplinhandläggare Södertörns högskola, samtal 2005-05-09

Bakgrund

Högskoleverket gör årligen en sammanställning av beslut och domar i disciplinärenden som rör studenter vid universitet och högskolor. Den första sammanställningen som utgavs avsåg år 2001³³ och syftet är att, för såväl högskolor som studenter, ge en bild av praxis. Sammanställningarna ska vara en del i arbetet att uppnå en praxis som är mer likartade över landets samtliga lärosäten. Detta är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, då du som student ska veta att utdömande av disciplinära åtgärder inte är beroende av studieort.³⁴

Enligt Högskoleverket skiljer sig antalet disciplinärenden mycket mellan de olika lärosätena, vilket inte per automatik betyder att fusk är mer utbrett vid vissa högskolor, utan snarare indikerar att kontrollmekanismerna fungerar bättre där. Dessutom påpekar Högskoleverket att det förvisso går att utläsa att antalet ärenden ökar, men inte huruvida det faktiska fusket ökar. Ökningen av disciplinärenden är dock markant, till exempel stängdes 49 studenter av för plagiat och fabrikation 2002 medan antalet 2003 var 93. Detta innebär en ökning med 90%.³⁵

Men det faktum att antalet disciplinärenden med fusk som grund ökar, är något som även massmedia uppmärksammat. I Dagens Nyheters ingress den 17 juni 2003 stod att läsa: ”Nästan var tionde uppsats på högskolan kan vara helt eller delvis plagierad. Fusket bland studenterna ökar/.../”³⁶ Även 2004 togs Högskoleverkets årliga sammanställning upp av media, där Expressens rubrik den 8 juni löd: ”Allt fler universitetsstudenter avstängs efter fusk.”³⁷

³³ Högskoleverket 2004 [Elektronisk]

³⁴ Ibid.

³⁵ Högskoleverket 2004 [Elektronisk]

³⁶ Tenfält, T. 2003-06-17 [Elektronisk]

³⁷ EXPRESSEN.SE/TT 2004-06-08 [Elektronisk]

Högskoleverkets siffror som visar på en ökning av antalet disciplinärenden är en trend som även går att utläsa av den praxissamling som Södertörns högskola sammanställt av disciplinärenden gällande studenter under åren 1997-2004.³⁸ En ökande trend under dessa år är i och för sig kanske inte så oroväckande, med tanke på att Södertörns högskola startade 1996. Då hade högskolan cirka tusen studenter på högskolan, för att fram till våren 2005 ha expanderat till cirka 10.000 inskrivna studenter.³⁹ Med en sådan ökning under den relativt korta tidsperioden får det kanske ses som en naturlig ökning, sett till det totala antalet disciplinärenden i landet. Detta är dock inte något jag tänker gå djupare in på i denna uppsats.

Faktum kvarstår dock, naturlig ökning eller ej, att Södertörns högskola från och med den första december 2004 tillämpar *Urkund*, ett elektroniskt filter som kontrollerar studenternas texter mot redan befintliga texter på Internet. Enligt skolan är syftet dels att säkerställa att studenternas texter speglar deras kunskaper, dels att färre studenter ska behöva gå igenom allt vad en disciplinutredning och avstängning innebär.⁴⁰ Troligtvis är det den avskräckande effekten högskolan har i åtanke. Jag antar att antalet disciplinärenden i inledningsskedet kommer att öka, som en följd av den ökade kontrollen, för att sedan minska när medvetenheten om *Urkund* – och den ökade risken att åka fast – blir högre. Jag tror dock att det behövs mer än ett kontrollsystem för att minska antalet fall. För att få bukt med problemet är det viktigt att högskolan mycket tydligt visar sin syn på ”fusk” samt vilka följder det leder till.

³⁸ Södertörns högskola, *Praxissamling* Dnr: 159/44/2002

³⁹ Södertörns högskola, *Studier vid Södertörn* [Elektronisk]

⁴⁰ Södertörns högskola, *Nytt verktyg mot fusk* [Elektronisk]

Resultat

För att få en struktur som förhoppningsvis är lätt att följa i min redovisning av analysresultaten, redovisar jag dessa i stort sett i samma ordning som jag definierar de olika begreppen i teoriavsnittet.

Den retoriska situationen

Under mitt samtal med Ebba Jansson fick jag veta att studenterna ofta är ledsna, oroliga och upprörda över den situation som uppstått. Trots detta vill de flesta ändå ha ett snabbt, inledande möte med handläggaren, och en snabb lösning av ärendet. Det är en tämligen psykiskt stressad situation studenten ska verka i, och i de flesta fall är studentens budskap att denne inte är skyldig till medvetet fusk⁴¹, vilket jag också antog i teoriavsnittet. Utgångsläget för studenternas argumentation, enligt Ebba Jansson, är i förenklad mening att de ska få göra om uppgiften och på så sätt undgå ett straff. Att studenterna oftast anser sig vara oskyldiga var förhållandevis lätt att utläsa då det var ett återkommande tema i de handlingar jag studerat. Önskan om att få göra om examinationen och därmed undvika ett eventuellt straff tycks snarare vara ett implicit argument som troligen framkommer tydligare i det muntliga samtalet mellan handläggare och student.

I ett disciplinärende har studenten möjlighet att lämna ett skriftligt yttrande till disciplinnämnden där studenten kan delge sin syn på vad som skett. Berörd/berörda studenter kallas även till nämndens möte och har då åter en möjlighet att med egna ord delge nämnden sin syn på ärendet.⁴² Under mitt analysarbete har jag funnit att åtta av arton studenter har utnyttjat möjligheten att skriva ett yttrande inför detta möte, samt att endast fyra av studenterna har valt att delta vid mötet (varav två av dessa hör till dem som även skrivit ett yttrande). Till uppgiften om deltagande vid mötet vill jag dock lämna en reservation för de ärenden som nämnden lämnat utan vidare åtgärd – i fem av de sex fallen står följande att läsa i beslutet:

⁴¹ Ebba Jansson, disciplinhandläggare Södertörns högskola, E-postväxling och samtal 2005-05-09

⁴² Ibid

”Disciplinnämnden valde efter diskussion att inte höra studenterna då det nämnden [sic!] beslutat att ärendet skulle lämnas utan vidare åtgärd.”⁴³

Huruvida studenterna (och i sådana fall vilka) varit närvarande går således inte att utläsa ur dokumenten. Att eventuell närvaro inte garanterar ett frikännande var väl att vänta, men kanske inbillade jag mig att det skulle ha en större inverkan än det verkar ha. Detta i sig skänker dock en viss förtröstan, om det är en indikation om att valda logosargument som går att bevisa väger tyngre inför nämnden än ett retoriskt väl upplagt försvarstal utan påtagliga bevis.

Retoriska resurser och retorisk process

När det gäller studenternas argumentation var min hypotes att studenterna skulle uppvisa dels ett eget ”lågt etos”,⁴⁴ dels mycket patosargument. Nedan presenterar jag resultatet av min analys av etos-, logos- och patosargumenten.

Etos

Förvisso finns här drag av den hypotes jag hade angående ett lågt etos, att gagna sitt etos genom att göra vissa ”ofördelaktiga” medgivanden och på så sätt stärka sitt etos. Här vill jag dock påpeka att etos, liksom logos och patos, i allra högsta grad är situationsbundet. Vad som i ena stunden kan ses som ett ”lågt etos” (på en egentligen ickebefintlig skala) kan i andra stunden vara ett ”högt etos”. I de ärenden jag har studerat finns det flera studenter som hänvisar till lågt etos såsom bristande språkkunskaper eller att de är dåligt insatta i gällande regler, och att detta skulle vara en anledning till att texter hämtats från tidigare publicerat material. Dessa argument är i många fall i stort sett de enda argument som anges som skäl till vad som skett, och de förstärks inte i någon större utsträckning av andra argument. I övrigt var ett uppvisande av lågt etos inte alls så framträdande som jag initialt antog att det skulle vara. Istället uppvisar studenterna snarare ett högt etos i kombination med ett lågt etos i de flesta av fallen. Analysen visar att studenterna försöker väcka tillit och förtroende hos såväl handläggaren som disciplinnämndens ledamöter genom att uppvisa ett ambitiöst etos, samtidigt som de medger exempelvis dåliga kunskaper i engelska. Att så många

⁴³ Södertörns högskola, diareförda handlingar, dossier 44/2004 med löpnummer 49, 50, 51, 53 och 54.

⁴⁴ Se diskussion om högt/lågt etos i avsnittet ”Teoretisk referensram, etos”, s. 4 f.

studenter medger att de har plagierat (men inte fuskat med avsikt?), är troligen ett försök att uppvisa ett högt, ärligt etos.

För att uppnå ett visst mått patos och att väcka tillit, tycks studenterna således bygga viss argumentation på ett högre etos. I detta fall är det främst de två studenter som hävdar sin oskuld, som har detta som tydlig strategi.⁴⁵ Dessa två studenter låter också sina yttranden vila tungt på logosargument. I ett skrivet yttrande av den ena studenten står följande:

”I början av uppsatsen stod att den var skriven för Uppsala Universitet”, vidare ”Samtliga delar av uppsatsen är ändrade på och har bearbetats/.../ Putin går ju ifrån att vara eurasianist till att ha varit [sic!] centrist.”⁴⁶

I det andra fallet består logosargumentationen av en tydlig redogörelse av vad som skett:

”Man enades om att han skulle ta de övrigas material, skrivet på persiska, och översätta till engelska samt sammanställa detta. Reza och Ali skulle ansvara för oppositionen. Underlaget som Reza och Ali hade skrivit lämnades till Sam vid andra tillfället de tre studenterna träffades.”⁴⁷

Men det finns också ett exempel på en student som visar en medvetenhet om etos i kombination med logos. Hon skriver under utredningen följande till handläggaren: ”Skulle du kunna ta bort ordet fuska på slutet och istället skriva härleda/vilseleda som du har skrivit i början?”⁴⁸ Kanske är det så att argument i form av ett lågt etos, där studenten hoppas på ett frikännande eller mildrad dom med argument som ”svårigheter att följa med i undervisningen”, är mer framträdande än vad materialet visar och att detta tonas ner när handläggaren sammanfattar samtalen som förts. Detta tror jag dock är ett större problem när det handlar om förekomsten av patosargument, så ”avsaknaden” av lågt etos bör jag kanske tillskriva en felaktig hypotes. Kanske är det så att studenterna hellre visar upp ett högt, ärligt och ambitiöst etos för att frias som oskyldig snarare än att slippa straff på grund av ett lågt etos i form av bristande kunskaper. Och kanske bör detta ses som hedervärt?

⁴⁵ Södertörns högskola Dnr 676/44/2004, 979/44/2004.

⁴⁶ Södertörns högskola Dnr: 676/44/2004, bilaga B

⁴⁷ Södertörns högskola Dnr 979/44/2004, utredning

⁴⁸ Södertörns högskola Dnr: 51/44/2004

Logos

I min analys fann jag logosargumenten främst i form av det sätt studenterna framlägger sitt försvar på. Ett flertal av de skriftliga yttranden som förekommer är uppbyggda som kronologiska berättelser och enligt den dokumentation jag har haft tillgång till har i stort sett samtliga studenter lämnat logiska redogörelser, till stor del fria från patos. Ett problem med denna iakttagelse är att samtalen nedtecknas av disciplinhandläggarna, och det är således deras formuleringar jag tar del av. Studenternas uttalanden kan med andra ord vara mer patostyngda än vad som framgår av anteckningarna. Flera av studenterna har i sina yttranden en användning av språket som kan anses lämpligt för tillfället, aptus. Det är dock några av studenterna som inte till fullo behärskar det svenska språket i sina skriftliga yttranden: "dessa frågor var exakta/liknande som i en annan tenta som var redan skriven en gång tidigare under en annan termin."⁴⁹ I analysen fann jag också ett yttrande där jag skulle vilja påstå att studenten har valt fel ton. Detta fall, där studenten hävdar sin oskuld, känns också på något sätt respektlös, med avsaknad av "lagom mängd" ödmjukhet:

"om mailet inte längre existerar ser vi det som att lärarinnan har försvårat utredningen genom att förstöra bevis /---/ Med ovanstående omständigheter finner vi inga omständigheter till vidare utredning."⁵⁰

Detta är i allra högsta grad min tolkning – men jag inbillar mig att en respektlös ton inte gagnar studentens ärende.

Jag vill dock inte påstå att det saknades logosargument i studenternas yttranden, och de mest framgångsrika är hävdandet av bristande instruktioner. De fem studenter som hävdade detta blev samtliga friade till följd av sin logosargumentation. Men det fanns även exempel på logosargument som inte nådde samma resultat, inte minst det ärende där studenten hänvisade till "recovery of lost data"⁵¹. Dock visade sig detta bevis inte styrka studentens yttrande. Jag måste i detta sammanhang säga att det känns tryggt att veta att vad som verkar vara tunga logosargument inte friar bara för att de *till formen* är tunga – de måste också vara tunga i realiteten och ha en verklighetsbakgrund för att fungera som försvar.

⁴⁹ Södertörns högskola Dnr 50/44/2004, brev till disciplinnämnden 2004-02-16

⁵⁰ Södertörns högskola Dnr 370/44/2004, bilaga A

⁵¹ ibid

Patos

De patosargument som förekommer i studenternas yttranden och handläggarens anteckningar är främst, enligt min tolkning, ett väckande av misstro mot lärare/handledare. Detta är fallet i de två ärenden där studenterna hävdar sin oskuld. Att väcka misstro mot lärare/handledare är en form av patos som väcks med hjälp av etos- och/eller logosargument, och detta har varit en strategi i ytterligare fem av ärendena. Dessa ärenden är de fem fall där ärendet lämnats utan åtgärd av hänsyn till den osäkerhet nämnden funnit angående lärarens instruktioner till studenterna (där studenterna friats). Detta har också varit studenternas främsta logosargument – bristande instruktioner från läraren inför examinationen. Överlag visar dock analysen överraskande få patosargument, vilka alltså inte var så tydliga strategier som jag trodde att de skulle vara. Patosargument förekommer förvisso, mer eller mindre, i samtliga ärenden men de används snarare som ett *förstärkande* argument än huvudargument. Argument som att studenterna kände sig stressade, stärker tillexempel det etosargument som hävdar bristande språkkunskaper. Det är endast i ett fall jag tycker mig se att försvaret i första hand baserar sig på patos. I detta fall vilar försvaret i huvudsak på graviditet, en svår förlossning med efterföljande sviter samt moderskänslor, men också på en form av ”självuppoftning”:

”Eftersom jag har stora krav på mig själv har jag försökt att inte ge upp en tenta *bara* för att jag har blivit mamma som i sig är en stor och känsloladdad händelse.”⁵²

När det gäller patosargumenten är nog risken stor att denna argumentation i själva verket var större och mer framträdande än jag kan utläsa av materialet till följd av att mycket av min korpus är sammanfattningar skrivna av handläggare och inte av studenterna själva. Jag får dock en känsla av att denna argumenttyp, i de fall där patos varit framträdande, ändå lyser igenom handläggarnas ”filtrering”. Så till viss del har jag nog lyckats få en känsla för när patos varit framträdande, men säker kan jag inte vara.

⁵² Södertörns högskola, Dnr: 50/44/2004

Hård eller mjuk stil

När jag analyserade studenternas yttranden utifrån aspekten mjuk eller hård förhandlingsstil, visade det sig att nästan samtliga höll sig till en förhållandevis mjuk stil, dock med vissa inslag av en hårdare stil. Den mjuka stilen var framförallt framträdande hos de studenter som medgav plagiat och ångrade detta, även om det enligt de själva inte skett med avsikt. Den mjuka stilen fick sitt uttryck främst i de argument som sänkte studenternas egna etos samt i de fall där studenterna medgav ånger. Den hårda stilen användes däremot i de flesta fall i argumenterandet av ett eget högt etos, respektive frågan om lärares/handledares inverkan i det som skett, det vill säga sänkandet av dennes etos samt patos i form av att väcka misstro. I dessa fall var även logos en viktig del av argumentationen.

De två studenter som hade mest framträdande hård förhandlingsstil, var de båda studenter som nekade till plagiat och ansåg sig fria från skuld. I denna hårda stil fann jag även exempel på en medveten logosargumentation, med en uppspaltad bevisföring med exempelvis hänvisning till information som kan hämtas ur datorer. I nämnda ”bevisföring” fanns även exempel på sänkande av lärares/handledares etos där studentens yttrande gick ut på att misstänkliggöra läraren:

”om mailet inte längre existerar ser vi det som att lärarinnan har försvårat utredningen genom att förstöra bevis.”⁵³

Analysresultaten utifrån denna aspekt, tillsammans med övriga resultat, gav också en god vägledning ifråga om studenternas val av försvarsstrategi.

⁵³ Södertörns högskola, Dnr: 370/44/2004

Försvarsstrategier

Studenternas val av försvarsstrategier presenteras nedan i två steg, en grövre indelning utifrån de tre kategorier Ebba Jansson tyckt sig se, och därefter mer precisera, enligt Johannessons indelning.⁵⁴

Ebba Janssons kategorier

Under analysens gång tyckte jag mig se Ebba Janssons tre kategorier lysa igenom. De flesta studenter tycks falla in under den andra kategorin, de som anger att det inte var deras avsikt att fuska, att de gjorde ett misstag eller helt enkelt slarvat ("inte förstår någonting"). Jag skulle vilja påstå att samtliga fall, förutom de två fall som hävdar total oskuld och de tre fall där studenten erkänner, hör till denna kategori. När det gäller de två andra kategorierna hör de studenter som erkänner till den första kategorin (de tog en chansning) och det ena av de två fall som hävdar att de är oskyldiga till det sista alternativet (satt detta i system och blir arga för att de upptäckts). Det andra fallet där studenten uppger sig vara oskyldig är dock lite svårare att placera så kategoriskt. Detta i sig är inte så konstigt, då kategorierna är hårt generaliserade och resultaten till syvende och sist grundar sig på mina tolkningar.

Johannessons strategier

De analysresultat jag fick fram utifrån de åtta försvarsstrategier som presenteras såväl av Kurt Johannesson som i "Romersk retorik, Till Herennius"⁵⁵ visade att studenterna inte entydigt höll sig till en klar och konkret försvarsstrategi. Försvaret bestod snarare av en kombination av olika strategier där en eller två av dessa var mer framträdande än andra av de åtta strategier jag presenterade i teoriavsnittet. I de fall där studenterna blivit avstängda från högskolan var det främst de två sista strategierna, purgatio (medge brottet men ange förmildrande omständigheter) och deprecatio (avbön, medge brottet men anföra ett fläckfritt förflutet) samt den tredje strategin, status qualitatis (åberopa särskilda omständigheter eller särskilda egenskaper hos gärningsmannen) som fanns representerade. I ett ärende finns följande exempel på status qualitatis:

⁵⁴ För närmare beskrivning, se s. 6 f. i denna uppsats.

⁵⁵ Se avsnittet "Försvarsstrategier" s. 6 ff. i denna uppsats.

”/.../ tog jag fram mina gamla anteckningar som jag hade sedan jag skrev min saltenta och skrev av det jag kunde från anteckningarna. Olyckligtvis så tänkte jag inte på vart jag hade fått tag på dessa anteckningar/.../[sic!]”⁵⁶

Här är det dock svårt, på grund av dokumentens beskaffenhet, att säga exakt var gränsen går mellan purgatio och status qualitatis i studenternas argumentation, då dessa två strategier båda går ut på att åberopa särskilda omständigheter/egenskaper hos gärningsmannen. Bland de argument om förmildrande omständigheter som studenterna angav (purgatio) fanns, i synnerhet, bristande språkkunskaper samt okunskap om gällande regler. Men även stor press nämns bland dessa argument. I de fall strategin deprecatio var framträdande, skedde det främst med stöd av argumenten ambitiös student och ärlig student: ”jag har gått om kursen och det tyder på att jag verkligen vill lära mig och att det inte varit alls mitt syfte att vilseleda [sic!]”⁵⁷ Ett annat inslag i en del av dessa ärenden visade sig vara status finitionis (definitionsfråga). I detta fall avser jag främst argumentationen om huruvida studenten har kopierat sin egen (tidigare examinerade text) eller arbetat vidare med den och utvecklat den till ett fristående arbete: ”Inte genom att kopiera in material som handledaren skriver utan genom att fortsätta mitt forskningsarbete något jag trodde var helt i sin ordning.”⁵⁸

I de fall som nämnden lämnade utan vidare åtgärd var det främst relatio criminis (att återföra skulden till målsäganden) och status translationis (att överföra skulden till annan person) som var de mest framträdande strategierna. Med strategin relatio criminis hänvisade studenterna i fem av fallen till att läraren inte hade lämnat tillräckligt tydliga instruktioner inför examinationen, och i det sjätte fallet avsåg status translationis en tredje student som ansvarat för vissa delar av arbetet och i detta handlat på eget bevåg. Detta argument kan också ses som ett argument för den första strategin, status coniecturae (osannolik anklagelse, med fördel hänvisa till svag eller obefintlig bevisning). I samtliga sex friade fall visade min analys att de stödstrategier som förekom främst bestod av de strategier som finns presenterade i den övre halvan av min strategipresentation, det vill säga strategierna 1-4 (status coniecturae, status finitionis, status qualitatis samt comparatio). I de fem första, av ovan nämnda fall, fick relatio criminis-strategin framförallt stöd av argumentet ”första gången jag skrev en

⁵⁶ Södertörns högskola Dnr 182/44/2004, yttrande till nämnden.

⁵⁷ Södertörns högskola Dnr 49/44/2004, e-postväxling med handläggaren.

⁵⁸ Södertörns högskola, Dnr: 676/44/2004, kommentar angående anmälan till Disciplinnämnden [sic!]

hemtentamen”, det vill säga strategin status qualitatis, alternativt purgatio. Analysen visade dessutom att stödstrategierna i dessa sex fall verkade ha en större spridning än vad som var fallet bland de ärenden där studenterna blivit fällda och avstängda från högskolan. Ett intressant resultat då en väl sammanhållen strategi och argumentation lättare torde leda till att syftet uppnås än vice versa.

Retorisk värdering

Att göra en utvärdering av huruvida studenternas användande av argument, förhandlingsstil och vald försvarsstrategi visade sig vara något som inte gick att göra entydigt. Inget i analysen visade att en students närvaro vid nämndsammanträdet ökar chanserna till ett frikännande, inte heller att argument som ”ärlig och ambitiös” verkade mer framgångsrikt än något annat. De indikationer analysen gav, var att de argument som innehöll mest bevisbar logos hörde till de mest framgångsrika strategierna. I fem av dessa fall kunde studenterna hänvisa till bristande instruktioner, och nämnden tycktes gå på samma linje. Dock ska sägas att tung logosargumentation i sig inte per automatik ledde till frikännande, det visade sig också vara av vikt att sådana argument verkligen stämde.

Ovanstående värdering verkar också stämma när jag tittar på analysen av argument, förhandlingsstil och vald försvarsstrategi bland de studenter som funnits skyldiga. Till skillnad från de studenter som har friats, har ingen av de fällda studenterna kunnat uppvisa sådant logos att nämnden ansett det antingen bevisat att omständigheterna varit sådana att studenten inte kan anses bära skuld, eller att bevisningen mot studenten inte är hållbar och att studenten därför inte kan dömas skyldig. Jag har i dessa analyser dragit slutsatsen att det är frånvaron av rimliga och trovärdiga logosargument som fällt avgörandet, inte svag argumentation på etos- eller patosplanet.

Diskussion

På det stora hela är jag nöjd med den analysmetod jag har valt, och tycker att jag med hjälp av denna har fått både intressanta och relevanta resultat. Nackdelen med metoden är dock att den blev svår att sammanställa på ett överskådligt vis. Tabeller och diagram är ett effektivt och överskådligt sätt att redovisa på, men med de analystolkningar jag har gjort är det svårt att på ett rättvisande och schematiskt sätt dela in argument och dylikt i specifika kategorier. En stor anledning till detta problem har att göra med min korpus beskaffenhet. Av de dokument jag har studerat är det få som består av studenternas egna ord, det mesta av materialet består av sammanfattningar och protokoll som skrivits ner av handläggarna. Detta gör att jag egentligen har utgått från andrahandsinformation, vilket naturligtvis riskerar att förvränga/vinkla resultaten.

När jag analyserade argumenten utifrån etos-, logos och patos var det svårt att tolka vissa yttranden då jag inte hade tillgång till den fullständiga kontexten. I ett samtal framkommer så mycket mer än bara de ord som faktiskt sägs. Gestik, mimik och tonfall avslöjar ytterligare dimensioner i studenternas uttalanden som jag följaktligen inte kunde ta del av. Detsamma gäller analysen av hård respektive mjuk stil. Detta upplevde jag dock som lättare att analysera utifrån min korpus. Om jag skulle göra om denna analys vore det därför ett naturligt val för mig att försöka delta vid samtliga möten under handläggningens gång, men också att försöka tala med varje enskild student. Att ha tillgång till förstahandsmaterial är i alla avseenden bättre när det kommer till kritan.

I Hellspongs analysmodell valde jag även att infoga analysen av hård respektive mjuk stil samt de åtta olika försvarsstrategier Johannesson presenterade. Detta val är jag mycket nöjd med. Jag upplevde det som att Hellspongs ursprungliga modell gav en mycket bra plattform att utgå från, och att den tillsammans med tilläggen skapade en metod som var väl anpassad för mitt syfte. Dock ska här sägas, åter igen, att materialets brister gjorde att modellen i sin fulla utformning ändå inte kan sägas fungerade fullt ut. Eftersom jag inte med säkerhet kan säga att jag tolkat studenternas yttranden så som de var avsedda, kan jag heller inte garantera att den indelning jag gjort av studenternas försvarsstrategier är helt korrekt. De slutsatser jag har dragit utifrån analysen är troligen

heller inte med sanningen helt överensstämmande. Jag tror fortfarande att inslag av patos är mer förekommande än vad min analys visar. Men trots dessa brister tror jag ändå att min slutsats är *rimlig*, att de försvarsstrategier jag har sett som framträdande faktiskt hör till de vanligaste och att det inte finns någon strategi i sig som oftare leder till ett frikännande än andra. Jag tror att den enda strategi som verkligen fungerar är strategin att inte fuska.

Hade jag kunnat göra något annorlunda? Ja, naturligtvis hade jag kunnat använda mig av annat material (deltagande vid möten och intervjuer), men hade jag kunnat välja en annan metod till det material jag faktiskt hade tillgång till? Ja, visst hade jag kunnat göra det, frågan är väl bara om resultatet hade blivit mer korrekt och rättvisande. Så här i efterhand kan jag bara anta att jag, oavsett möjligt användbar metod, skulle ha kommit fram till ungefär samma resultat om jag har gjort i denna uppsats.

Slutsats

Bland de försvarsstrategier studenter använder sig av under en disciplinutredning utmärker sig dels de strategier som främst baserar sig på argumentation kring särskilda eller förmildrande omständigheter samt ett sedan tidigare gott etos, dels de som hänvisar till att målsäganden (anmälade lärare) själv orsakat det som skett. Av dessa försvarsstrategier är det den sistnämnda som under år 2004 var mest framgångsrik.

Bland de ärenden där studenterna inte har fällts för försök att vilseleda vid bedömning av studieprestation beror den framgång studenterna har i fallet snarare på den faktiska logosbevisning som föreligger än på karaktärs- och känslargument. Därav drar jag slutsatsen att ingen försvarsstrategi kan vara framgångsrik så länge det inte faktiskt kan bevisas att omständigheterna varit sådana att studenten inte kan anses bära skuld, eller att studenten inte kan dömas då bevisningen mot studenten inte är hållbar.

Sammanfattningsvis kan jag då säga följande: det tycks finnas vissa försvarsstrategier som är mer framträdande än andra, men att den framgång studenten eventuellt har i fallet snarare beror på logosargument med faktisk bevisföring än på argument baserade på etos och patos.

Litteraturförteckning

Aristoteles: *The "art" of rhetoric*. (J.H. Freese övers.) London: Harvard university press 2000 (Aristotle in twenty-three volumes, 22)

Fisher, Ury & Patton: *Vägen till Ja: en nyckel till framgångsrika förhandlingar* (S. Karlsson, K. Langhed övers.) Malmö: Liber AB 2003, 2 uppl.

Hellspong, Lennart: *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur 2001
Johannesson, Kurt: *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm: Norstedts Förlag 2002, 2 uppl.

Romersk retorik, Till Herennius. (B. Bergh övers.) med förord av K. Johannesson, Borås 1994

Södertörns högskola: *Praxissamling*. Dnr: 159/44/2002

Övriga källor

Dagens Nyheter: *Fakta/ disciplinnämnden*. [Elektronisk] Dagens Nyheter 2003-06-17. Tillgänglig <<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=152230&maNo=0>> [2005-03-07]

EXPRESSEN.SE/TT: *Allt fler universitetsstudenter avstängs efter fusk*. [Elektronisk] Expressen 2004-06-08. Tillgänglig <<http://expressen.se/index.jsp?a=143840>> [2005-03-07]

Högskoleverket: *Sammanställning av beslut och domar i disciplinärenden som rör studerande vid universitet och högskolor från 2003*. [Elektronisk] Högskoleverket 2004. Tillgänglig <<http://web2.hsv.se/publikationer/rapporter/2004/0417R.pdf>> [2005-03-07]

Lundberg, Johan: *Studenternas fusk ett växande problem*. [Elektronisk] Svenska Dagbladet 2003-01-09. Tillgänglig <http://www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_436671.asp> [2005-03-07]

STOCKHOLM TT: *Fler fuskande studenter avstängda*. [Elektronisk] Svenska Dagbladet 2004-06-08. Tillgänglig <http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_7600854.asp> [2005-03-07]

Södertörns högskola: *Nytt verktyg mot fusk*. [Elektronisk] Tillgänglig <http://ssd03.web.sh.se/_C1256C9300781180.nsf/0/8F58EF65A857C4C6C1256F90004F2ECD?Open&Highlight=0,urkund> Senast uppdaterad 2004-11-15 [2005-03-08]
Kommentar: För tillgång till detta dokument krävs användar-ID och inloggningskod.

Södertörns högskola: *Studier vid Sh*. [Elektronisk] Tillgänglig <Södertörns högskola – Utbildning / Vanliga frågor / Studier vid Södertörns högskola > Senast uppdaterad 2005-02-28 [2005-03-07]

Tenfält, Torbjörn: *Utbrett fusk på högskolorna*. [Elektronisk] Dagens Nyheter 2003-06-17. Tillgänglig <<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=152230>> [2005-03-07]

Tralau, Johan: *Studenternas tidsbrist är en ovanligt dålig förklaring*. [Elektronisk] Svenska Dagbladet 2003-06-27. Tillgänglig <http://www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_5773463.asp> [2005-03-07]

Materialförteckning

Korpus består av disciplinärenden som ägde rum på Södertörns högskola under 2004. Dessa 18 ärenden har följande diarienummer:

43/44/2004
44/44/2004
49/44/2004
50/44/2004
51/44/2004
53/44/2004
54/44/2004
159/44/2004
182/44/2004
279/44/2004
370/44/2004
414/44/2004
476/44/2004
477/44/2004
635/44/2004
636/44/2004
676/44/2004
979/44/2004